

ХРОНІКА НАУКОВОГО ЖИТТЯ

ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ “ОЛЕКСАНДР КАРПЕНКО – ВИДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИК, ПЕДАГОГ, СУСПІЛЬНИЙ ДІЯЧ” (до 100-річчя від дня народження) м. Івано-Франківськ, 15 квітня 2021 року

Степан КОБУТА, Людмила ДРОГОМИРЕЦЬКА
*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
кафедра історії України і методики викладання історії
вул. Шевченка, 57, 76018, Івано-Франківськ, Україна
e-mail: step-ko@i.ua*

15 квітня 2021 р. на базі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (ПНУ) була проведена Всеукраїнська наукова конференція “Олександр Карпенко – видатний український історик, педагог, суспільний діяч”, приурочена відзначенню 100-ліття від народження відомого українського науковця, доктора історичних наук, професора Олександра Юхимовича Карпенка (1921–2013 рр.).

Постать О. Карпенка у вітчизняній історичній науці займає особливе місце. У 1950-х роках молодий науковий співробітник Інституту суспільних наук (нині Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, м. Львів), намагаючись відійти від існуючих ідеологічних шаблонів, вперше в радянській історіографії обґрунтував закономірність та об'єктивність розвитку революційного процесу на західноукраїнських землях, оцінив постання Західно-Української Народної Республіки, як “народну, національно-демократичну революцію”. Його підхід спричинив гостру дискусію в середовищі академічних наукових установ Львова та Києва, став об'єктом уваги комуністичних партійних структур, спричинив ідеологічну кампанію звинувачень та цькування за політичними мотивами. Всупереч тиску, О. Карпенко продовжував відстоювати свої наукові погляди, намагаючись аргументувати їх відповідною науковою джерельною базою, за що поплатився місцем роботи, Працюючи викладачем Львівського університету під час навчальних занять наводив студентам-історикам реальні історичні факти про події й характер колективізації, голодомору 1932–1933 рр., масових репресій. За це доктор історичних наук був покараний по партійній лінії, знову звільнений з роботи. Вимушений переїзд до Івано-Франківська сприяв продовженню його викладацької діяльності в місцевому педагогічному інституті. Завдяки педагогічному хисту О. Карпенка були підготовлені сотні кваліфікованих вчителів-істориків, чимало з них стали відомими науковцями. В умовах незалежної України завдяки професору О. Карпенку в Прикарпатському національному університеті був сформований дослідницький колектив, який продовжив дослідження проблематики ЗУНР, Української революції 1917–1921 рр.

Тож на відзначення наукових заслуг, вшанування пам'яті дослідника, було проведено наукову конференцію. Її ініціаторами та спів організаторами стали Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Львівський національний університет імені Івана Франка, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України, Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України – освітні та наукові установи, у яких працював О. Карпенко. Через епідеміологічну ситуацію робота учасників конференції здійснювалася в онлайн режимі, її якісне проведення забезпечили Центр інноваційних освітніх технологій “PNU EcoSystem” та кафедра історії України і методики викладання історії ПНУ.

Участь у науковому форумі взяли 65 учасників, з яких 30 докторів наук, професорів, 29 кандидатів наук, 6 аспірантів і здобувачів наукового ступеня з Києва, Львова, Івано-Франківська, Вінниці, Житомира, Дрогобича, Чернівців, Тернополя, Черкас, інших українських міст. Широке було й представництво наукових академічних установ та вищих навчальних закладів. Увагу до проблематики конференції проявили науковці з Інституту історії України НАН України, Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, Інституту

політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, Інституту народознавства НАН України, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Львівського національного університету імені Івана Франка, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Житомирського державного університету імені Івана Франка, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника НАН України, Центру досліджень адвокатури і права при Національній асоціації адвокатів України та ін.

Відкриваючи роботу наукового зібрання, ректор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор політичних наук, професор І. Цепенда (учень, згодом колега О. Карпенка) у вступному слові наголосив на вагомості факту переходу у 1978 р. відомого, хоч і опального історика на роботу до Івано-Франківська: “Для нашого Університету, тодішнього Івано-Франківського педагогічного інституту, прихід Олександра Карпенка став ковтком свіжого повітря для дослідників, які потрапили в жорна системи, були обмежені в дослідженнях”. Окреслюючи характер самого О. Карпенка, І. Цепенда зазначив: “Це була непересічна постать, бо в той важкий час зробити виклик системі, отримати удар від системи і вистояти, могла тільки людина непересічна. Коли ми пам’ятаємо про своїх вчителів, ми маємо майбутнє. Він мав сильний дипломатичний стрижень. Його готували до роботи за кордоном. Однак система зрозуміла, що матиме проблеми через погляди Карпенка. І не дала змоги йому розвиватися в цьому напрямку. Сила його полягала в тому, що він об’єднав велику кількість істориків навколо своєї праці. Його життя і діяльність для нас, які були поряд з ним, є прикладом, під його впливом ми сформувалися як особистості. Перекоаний, що ця конференція не залишиться для нас формальною, а дозволить нам повернутися в минуле і рухатися в майбутнє”.

Наскрізною темою виступів доповідачів на пленарному засіданні стали постать професора О. Карпенка, його наукова спадщина, актуальні проблеми досліджень українських національно-визвольних змагань 1914–1923 рр. і зокрема, історії та історіографії Західно-Української Народної Республіки. Про актуальність і вагомість наукових здобутків О. Карпенка, його громадянську позицію говорили у своїх доповідях професори О. Реєнт (м. Київ) (“Невтомний подвижник історії західноукраїнських земель...”); М. Кугутяк (м. Івано-Франківськ) (“Він повернув українській історії її справжнє обличчя”); І. Соляр (м. Львів) (“Олександр Карпенко в Інституті суспільних наук Академії наук УРСР: початки наукової діяльності (1950-ті рр.)”); М. Литвин (м. Львів) (“Історик як маркер історії: перші наукові перехрестя радянської доби Олександра Карпенка”); О. Сухий (м. Львів) (“Олександр Карпенко та Львівський університет”); В. Великочий (м. Івано-Франківськ) (“Концепція історії ЗУНР Олександра Карпенка: еволюція наративу”).

У їхніх виступах відзначався організаторський хист науковця під час роботи завідувачем кафедри історії СРСР і УРСР в Івано-Франківському педагогічному інституті (1984–1990) і особливо на посаді завідувача відділу регіональних проблем Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України та Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (1995–2007). Саме на цей підрозділ покладалося завдання дослідження історії західноукраїнських земель, тут сформувався науковий колектив, котрий під керівництвом О. Карпенка підготував ґрунтовну колективну монографію “ЗУНР. Історія (1918–1923)”. Сам професор був ініціатором та укладачем п’ятитомного (у восьми книгах) збірника документів “Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923 рр.: документи та матеріали”, важливого археографічного видання, у якому на документальній відображено різні аспекти становлення цієї держави.

Продовження роботи конференції в рамках секційних засідань здійснювалося за трьома напрямками: “Професор О.Ю. Карпенко: наукова, організаційна та викладацька діяльність на тлі

епохи”, “Джерела, історія та історіографія ЗУНР: традиції вивчення і сучасні методологічні концепти” та “Українські національно-визвольні змагання в 1914–1923 рр.”.

Під час обговорень та дискусій кристалізувалася думка щодо потреби продовження досліджень, узагальнення джерелознавчих та історіографічних результатів багатогранної діяльності професора О. Карпенка, переосмислення методологічних підходів до вивчення історії національної революції на українських землях, проблем національно-визвольного руху, соборності українських земель у першій половині ХХ ст.

При підведенні підсумків було відзначено високий науковий рівень доповідей та виступів учасників, полемічність авторських позицій, панування творчої академічної атмосфери і відповідної культури обговорення. За підсумками конференції підготовлено до друку видання збірника наукових праць.